Folia Historica Bohemica 39, č. 1 Praha 2024

https://doi.org/10.56514/fhb.39.01.02

Petr K l e s a l

NÁROKY KARLA Z LICHTENŠTEJNA NA PARDUBICKÉ PANSTVÍ

ABSTRACT

This study deals with a case from the period 1608–1614, namely with Karl of Liechtenstein's attempts to gain Pardubice estate. This case seems to be narrowly delimited, yet in fact it is a concentration of numerous general historical phenomena such as the period ambitions of the Liechtenstein Family and its history, the regional history of Pardubice region as a former estate of the Pernsteins and a chamber estate, as well as the general historical-political process commonly known as the "royal brotherly dispute". An important factor that significantly influenced the course of negotiations was the figure of Martin Fruwein of Podolí. He played several roles in the negotiations representing both parties involved.

The actual entitlement of Karl of Liechtenstein to Pardubice came to exist during Mathias' campaign against Rudolf II which was terminated by the peace treaty of Libeň. However, following the treaty, this transaction remained unfinished for a long time due to various reasons. The negotiations were also delayed by Mathias' unwillingness to confirm the sale. The final stages of negotiations were mainly an attempt to find a mutually beneficial compromise that would avert an imminent danger of an unwanted lawsuit.

Keywords: Family of Liechtenstein – Pardubice – Martin Fruwein – brotherly dispute in the Habsburg Family – chamber estate

Úvod

Předmětem této studie je spor mezi Matyášem Habsburským a Karlem z Lichtenštejna o východočeské panství Pardubice, který probíhal v letech 1608 až 1614. Počátky tohoto sporu jsou spjaté s konfliktem mezi habsburskými bratry Rudolfem II. a Matyášem, který Lichtenštejn dokázal využít nejenom k zisku knížecího titulu, ale také k písemně ukotveným nárokům na největší komorní panství v Če-

chách. Vzhledem k rozdělení moci mezi oba Habsburky po Matyášově tažení roku 1608 však tento příslib nebyl naplněn, ačkoliv Lichtenštejn o Pardubice neustále usiloval. Výraznou stopu v jejich rozepři zanechal právník Martin Fruwein z Podolí, který Lichtenštejnovi poskytoval právní podporu pro jeho nároky.

Východočeské panství nabízelo celou řadu významných benefitů. Zcela jistě zásadní byl jeho hospodářský význam, jemuž se mohlo rovnat jen málokteré panství v Čechách, protože k Pardubicím náleželo více než sto dvacet vsí a na panství byla rozvinutá rybniční soustava a výnosný pivovar. Dále se jednalo o někdejší pernštejnské panství, bylo tedy možné symbolicky navázat na odkaz slavného rodu a získat společenský kapitál. Karel z Lichtenštejna takto velmi dobře dovedl zhodnotit dědictví po pánech z Boskovic nebo rakouském rodu Kuenringů. Poloha panství, z jehož východního konce nebylo daleko na moravská lichtenštejnská dominia, ale západní konec už byl celkem blízko k Praze, činila z Pardubic vhodné zázemí pro život v hlavním městě. Také však skvěle zapadalo do tradiční lichtenštejnské majetkové strategie překračující zemské hranice. Získání Pardubic tak plnilo dva ze tří pilířů Lichtenštejnovy politiky. Nabízelo mu vzestup symbolický (společenský kapitál) a majetkový.

V dosavadní historiografii jsou Lichtenštejnovy nároky na pardubické panství zpravidla přehlíženy,[1] případně mylně spojovány se službou císaři Rudolfovi II.[2] Přitom historiografie věnující se Karlovi z Lichtenštejna je nesmírně bohatá a podrobná.[3] Základ výzkumu jeho života tvoří rozsáhlá syntéza rodových dějin Lichtenštejnů Jacoba von Falke.[4] Z dalších starších německojazyčných autorů mu věnovali značnou pozornost Rudolf Jenne a ředitel lichtenštejnského rodového archi-

---

[1] Marek VAŘEKA, *Kníže Karel I. z Lichtenštejna 1569–1627. Finance – majetek – politika*, České Budějovice 2024, s. 225–228; Karel MÜLLER – Rudolf ŽÁČEK – Martin ČAPSKÝ, *Opava*, Praha 2006, s. 165–166; Arthur STÖGMANN, *Karl I. von Liechtenstein und die Politik in den böhmischen Ländern (ca. 1590 bis 1627),* Studia historica Brunensia 64, 2017, s. 70–71.

[2] Christian D'ELVERT: *Die Verfassung und Verwaltung von Oesterreichisch-Schlesien in ihrer historischer Ausbildung, dann die Rechtsverhältnisse zwischen Mähren, Troppau und Jägerndorf, so wie der mährischen Enklaven in Schlesien*, Brünn 1854, s. 106; Josef SAKAŘ, *Dějiny Pardubic nad Labem I/1. Dějinný přehled města, zámku a bývalého panství do r. 1648*, Pardubice 1920, s. 94; Evelin OBERHAMMER, *Viel ansehliche Stuck und Güeter. Die Entwicklung des fürstlichen Herrschaftsbesitzes*, in: Evelin Oberhammer (ed.), Der ganzen Welt ein Lob und Spiegel. Das Fürstenhaus Liechtenstein in der Frühen Neuzeit, Wien – München 1990, s. 33–45, zde s. 33; Christoph Maria MERKI – Josef LÖFFLER, *Lichtenštejnové v českých zemích od středověku do 20. století. Majetky, práva, správa*, Vaduz 2016, s. 71.

[3] Komplexní přehled veškeré literatury věnující se nejen Karlovi, ale celému rodu Lichtenštejnů až do roku 2018 vytvořili Tomáš KNOZ – Markéta PEŘESTÁ, *Haus und Fürstentum Liechtenstein: Auswahlbibliographie*. Studia historica Brunensia 64, 2018, s. 319–405.

[4] Jacob VON FALKE, *Geschichte des fürstlichen Hauses Liechtenstein I–III*, Wien 1868–1882.

vu Gustav Wilhelm.[5)] Dalším autorem, který se obšírněji zajímal o tuto osobnost, byl rakouský historik Herbert Haupt.[6)] Zcela zásadní pro další bádání je potom soubor studií *Der ganzen Welt ein Lob und Spiegel* uspořádaný Evelin Oberhammer v roce 1990.[7)] Ze současných rakouských historiků se Karlem z Lichtenštejna zabývají především Arthur Stögmann a Thomas Winkelbauer.[8)]

V české historiografii je Karel z Lichtenštejna tradičně spojován především s událostmi následujícími po bitvě na Bílé hoře a bývá líčen více méně jako bezskrupulózní prospěchář. Poměrně tvrdě tak v duchu nacionálních schémat a bělohorského mýtu Karla z Lichtenštejna odsoudila či naopak pokud možno přehlížela celá řada historiků.[9)] Výjimku v tomto ohledu tvořil Karel Stloukal, který se ve své studii zabýval hlavně jeho rolí na dvoře Rudolfa II. a hodnotil ho podstatně střízlivěji.[10)] V současné době je Karlovi z Lichtenštejna věnována soustavnější pozor-

---

[5)] Rudolf JENNE, *Briefe an der Herrn und Fürsten Carl von Liechtenstein von Papst Clemens VIII., Papst Paul V., Kaiser Rudolf II., Mathias, als Erzherzog, König und Kaiser, Kaiser Ferdinand II., und Herzog Maximilian von Bayern (1599 bis 1625).* Documenta Lichtensteiniana, Wien 1910; Gustav WILHELM, *Fürst Karl von Liechtenstein und seine genealogischen und heraldischen Bestrebungen. Die Entwicklung des Wappens der Fürsten von Liechtenstein,* Neues Jahrbuch der Heraldisch-genealogischen Gesellschaft Adler 2, 1947/1950, s. 5–14.

[6)] Herbert HAUPT, *Fürst Karl Eusebius von Liechtenstein 1611–1684. Bewahrer in schwerer Zeit*, München 2007; TÝŽ, *Ein Herr von Stand und Würde. Fürst Johann Adam I. Andreas von Liechtenstein (1657–1712), Mosaiksteine eines Lebens*, Wien 2016; prameny ke Karlovi z Lichtenštejna však studoval již mnohem dříve, viz TÝŽ, *Fürst Karl I. von Liechtenstein, Oberhofmeister Kaiser Rudolfs II. und Vizekönig von Böhmen. Hofstaat und Sammeltätigkeit. Edition der Quellen aus dem liechtensteinischen Hausarchiv,* Wien – Köln – Graz 1983.

[7)] E. OBERHAMMER (ed.), *Der ganzen Welt*.

[8)] Arthur STÖGMANN, *Karel z Lichtenštejna, Albrecht z Valdštejna a převratné změny v Čechách po bitvě na Bílé hoře (1620–1627),* in: Ladislav Čepička – Eliška Fučíková (edd.), Valdštejn. Albrecht z Valdštejna. Inter arma silent musae?, Praha 2007, s. 295–303; TÝŽ, *Karl I. von Liechtenstein und die Politik in den böhmischen Ländern (ca. 1590 bis 1627),* Studia historica Brunensia 64, 2017, s. 61–94; Thomas WINKELBAUER, *Kariéristé, nebo zbožní mužové? Konvertité ze šlechtických kruhů v českých a rakouských zemích kolem roku 1600,* in: L. Čepička – E. Fučíková (edd.), Valdštejn, s. 62–69; TÝŽ, *Karel z Lichtenštejna a staroměstská exekuce 21. června 1621 jako české místo paměti v zrcadle historiografie,* Časopis Matice moravské, Supplementum 3, 2012, s. 49–62; TÝŽ, *Fürst und Fürstendiener. Gundaker von Liechtenstein (1580–1658), ein österreichischer Aristokrat des konfessionellen Zeitalters,*Wien 1999.

[9)] Viz Petr ELBEL, *Obraz Lichtenštejnů v české historiografii*, Časopis Matice moravské, Supplementum 3, 2012, 165–171.

[10)] Karel STLOUKAL, *Karel z Lichtenštejna a jeho doba. I. Karel z Lichtenštejna a jeho účast ve vládě Rudolfa II. (1569–1607)*, Praha 1912. Tato studie měla být první částí kompletního životopisu prvního knížete z Lichtenštejna, který se však bohužel Stloukalovi nepodařilo dokončit.

nost hlavně díky práci česko-lichtenštejnské komise historiků.[11] Dále se tomuto šlechtici a politikovi intenzivně věnují Marek Vařeka a Tomáš Knoz.[12]

Z výzkumu raně novověkých dějin pardubického panství je nejvíce exponované období Pernštejnů končící rokem 1560,[13] následujícímu období již není věnováno tolik pozornosti. Základy moderního bádání o pardubických dějinách představuje pětisvazkové dílo Josefa Sakaře *Dějiny Pardubic nad Labem*,[14] které je postaveno na rozsáhlé pramenné základně a poskytuje cenné informace o dějinách Pardubic od středověku až do 19. století. Další velkou syntézou jsou *Dějiny Pardubic* Františka Šebka, ze které však vyšel z plánovaných tří dílů pouze první dovedený do roku 1617.[15] K výzkumu správy pardubického panství v 16. a 17. století významně při-

---

[11] Pod její hlavičkou vyšla řada publikací o dějinách rodu Lichtenštejnů: Peter GEIGER a kol., *Česko-lichtenštejnské vztahy v dějinách a v současnosti. Souhrnná zpráva Česko-lichtenštejnské komise historiků*, Brno 2014; Christoph Maria MERKI – Josef LÖFFLER, *Lichtenštejnové v českých zemích od středověku do 20. století*, Vaduz 2016. Susanne KELLER-GIGER – Rupert QUADERER, *Lichtenštejnsko, české země a Československo. Historie mezinárodních vztahů*, Vaduz 2015; Václav HORČIČKA – Roland MARXER, *Lichtenštejnsko a československé konfiskace z roku 1945. Od druhé světové války po současnost*, Vaduz 2015 aj.

[12] Marek VAŘEKA, *Mocenské aktivity knížete Karla I. z Lichtenštejna a jeho bratrů v Horním Slezsku,* in: Jiří Brňovják a kol., Šlechtic v Horním Slezsku: vztah regionu a center na příkladu osudů a kariér šlechty Horního Slezska (15.–20. století), Ostrava – Katowice 2011, s. 177–196; TÝŽ, *Hospodářské aktivity Hartmanna II. z Lichtenštejna a jeho syna knížete Karla I. z Lichtenštejna,* Časopis Matice moravské, Supplementum 4, 2013, s. 189–200 a nejnověji TÝŽ, *Kníže Karel I. z Lichtenštejna 1569–1627. Finance – majetek – politika*, České Budějovice 2024; Tomáš KNOZ, *Die Rolle Karls I. von Liechtenstein bei den Konfiskationen nach der Schlacht am Weißen Berg,* Studia historica Brunensia 64, 2017, s. 123–169; TÝŽ, *Karel starší ze Žerotína a Karel I. z Lichtenštejna, Provázané osudy dvou moravských politiků bělohorské doby,* Opera historica 22, 2021, s. 323–353.

[13] Shrnutí bádání o Pernštejnech podává Petr VOREL, *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 1999, s. 286–298; nověji Pavel MAREK – Petr VOREL a kol., *Pernštejnové v evropských dějinách*, Červený Kostelec 2023; Pavel MAREK, *Pernštejnské ženy. Marie Manrique de Lara a její dcery ve službách habsburské dynastie*, Praha 2018; Jaroslav TEPLÝ, *Rod Pernštejnů za přemyslovských a lucemburských králů*, Pardubice 2016.

[14] Josef SAKAŘ, *Dějiny Pardubic nad Labem I/1. Dějinný přehled města, zámku a bývalého panství do r. 1648*, Pardubice 1920; TÝŽ, *Dějiny Pardubic nad Labem I/2. Dějinný přehled města, zámku a bývalého panství v letech 1648–1900*, Pardubice 1923; TÝŽ, *Dějiny Pardubic nad Labem II. Zřízení městské do roku 1900*, Pardubice 1924; TÝŽ, *Dějiny Pardubic nad Labem III/1. Život náboženský do roku 1900*, Pardubice 1926; TÝŽ, *Dějiny Pardubic nad Labem III/2. Školství Pardubice*, Pardubice 1927; TÝŽ, *Dějiny Pardubic nad Labem IV/1. Místopis starých Pardubic*, Pardubice 1928; TÝŽ, *Dějiny Pardubic nad Labem IV/2. Soupis domů městských*, Pardubice 1930; TÝŽ, *Dějiny Pardubic nad Labem IV/3. Soupis domů předměstí Dlouhého – Zeleného*, Pardubice 1931; TÝŽ, *Dějiny Pardubic nad Labem IV/4. Soupis domů předměstí Malého – Bílého*, Pardubice 1933; TÝŽ, *Dějiny Pardubic nad Labem V. Cechy městské*, Pardubice 1935.

[15] František ŠEBEK, *Dějiny Pardubic I*, Pardubice 1990.

spěl také Tomáš Šimek.[16] Raně novověkými dějinami Pardubicka se dále zabývají Tereza Siglová a Jan Schwaller.[17] Nejnovějším dílem věnujícím se dějinám Pardubic je potom *Mezi normou a každodenní praxí* Zuzany Vlasákové.[18] Pro studium komorních panství jsou stěžejní práce Eduarda Maura.[19]

Pojednávaná kauza velmi úzce souvisí s bratrským sporem mezi Rudolfem II. a Matyášem, který je detailně popsán především v životopisech Rudolfa II.[20] Výhradně samotnému sváru je věnován sborník z konference konané v roce 2008 v Českém Krumlově.[21] Významnou úlohu v rámci Lichtenštejnových nároků na Pardubice sehrál právník Martin Fruwein z Podolí, jemuž se dosud podrobněji věnovala pouze Marie Koldinská.[22]

Základní pramenný okruh k jednání o Pardubicích tvoří dosud nezpracované materiály z fondu Familienarchiv, uloženém ve vídeňském lichtenštejnském rodovém archivu (The Princely Collections, Hausarchiv der regierenden Fürsten von und zu Liechtenstein).[23] Další okruh pramenů se nachází v Národním archivu v Praze ve fondu Stará manipulace tvořeném spisy ze tří nejdůležitějších úřadů

---

16) Tomáš ŠIMEK, *Správa pardubického komorního velkostatku v předbělohorském období,* Východočeský sborník historický 1, 1991, s. 139–168.

17) Tereza SIGLOVÁ, *Úvěr a zadlužení obyvatel městeček pardubického panství v 16. a 17. století*, Pardubice 2017; TÁŽ, *Soudové zisku nenesou. Spory obyvatel městeček pardubického panství v 16. a 17. století*, Brno 2011; Jan SCHWALLER, *Pardubice a pardubické panství v polovině 17. století - cesta k obnově*, Historická Olomouc 13, 2002, s. 409–418.

18) Zuzana VLASÁKOVÁ, *Mezi normou a každodenní praxí. Správa komorních panství Pardubice, Poděbrady a Kolín v letech 1614–1702*, Červený Kostelec 2023.

19) Eduard MAUR, *Český komorní velkostatek v 17. století. Příspěvek k otázce „druhého nevolnictví" v českých zemích*, Praha 1976; TÝŽ, *Populační vývoj českých komorních panství po válce třicetileté*, Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica 3, 1972, s. 9–80; TÝŽ, *Český komorní velkostatek a trh ve druhé polovině 17. století*, Sborník historický 22, 1974, s. 53–114; nověji také Vladimír BERÁNEK, *Proměny dvorového hospodářství na komorních panstvích do prvních let třicetileté války. Panství Brandýs nad Labem, Přerov nad Labem a Lysá nad Labem*, Časopis Národního muzea 174, č. 1–2, 2005, s. 23–55.

20) Josef JANÁČEK, *Rudolf II. a jeho doba*, Praha 1987, Robert J. W. EVANS, *Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576–1612*, Praha 1997.

21) Václav BŮŽEK (ed.), *Ein Bruderzwist im Hause Habsburg (1608–1611)*, Opera historica 14, České Budějovice 2010.

22) Marie KOLDINSKÁ, *Martin Fruwein z Podolí (? -1621). Život, smrt a krátké zmrtvýchvstání profesionálního politika předbělohorské éry*, in: Miroslav Bárta (ed.), Lidé a dějiny, Praha 2017, s. 291–324; osobnosti tohoto právníka je dále věnována bakalářská práce Lenka KOBROVÁ, *Martin Fruwein z Podolí*, bakalářská práce FF UK, Praha 2006; k Fruweinovi dále viz Jaroslav PÁNEK, *Životy posledních Rožmberků I-II*, Praha 1985; Josef PETRÁŇ, *Staroměstská exekuce*, Praha 2004.

23) Přímo zkoumanému případu se věnuje složka Liechtenstein Princely Collections, Hausarchiv der regierenden Fürsten von und zu Liechtenstein (dále HAL), Familienarchiv, kart. 480 Karl I. von Liechtenstein. Ansprüche auf die Herrschaft Pardubitz (nefoliováno).

českého království – české dvorské kanceláře, českého místodržitelství a české komory. Jednotlivé písemnosti se týkají jak zásadních politických událostí, tak záležitostí různých šlechticů a obcí. Transakce panství jsou potom zachyceny ve fondu Zemské desky větší, uloženém v témže archivu. Zvláště pro části týkající se průběhu sporu mezi Rudolfem II. a Matyášem jsou důležitým pramenem paměti Viléma Slavaty z Chlumu a Košumberka[24] a Historie česká Pavla Skály ze Zhoře[25].

Komorní velkostatek Pardubice

Důvodů, proč Lichtenštejn usiloval právě o pardubické panství, se nabízí hned několik. Kromě existence samotné možnosti získat velké panství za služby panovnickému domu a značného hospodářského potenciálu je nutno zmínit také symbolický význam Pardubic. Karel z Lichtenštejna dokázal velmi obratně pracovat nejenom s kapitálem hmotným, ale také společenským. Příkladem může být využívání odkazu pánů z Boskovic, jejichž majetek Lichtenštejnové vyženili. Podobně mohl pomýšlet na společenský kapitál v té době již uvadajícího rodu Pernštejnů. Určitý symbolický kapitál také nabízel status komorního panství, jehož případný zisk by byl velmi prestižní záležitostí. Dále Pardubice mohly nabídnout reprezentativní rezidenci v dostupné vzdálenosti od Prahy, tehdy ještě stále sídelního města monarchie. Zároveň však z panství nebylo ani příliš daleko na lichtenštejnská panství na hranici mezi Moravou a Čechami.

V průběhu 16. století vznikly v Čechách dvě rozsáhlé soustavy komorních velkostatků. Jedna byla vytvořena okolo Křivoklátu a v Brdech, druhá v Polabí. Jejich jádro zpravidla tvořila panství okolo starých královských hradů. Ta byla rozšířena v roce 1547 konfiskacemi a v druhé polovině 16. století příležitostnými koupěmi a arondačními opatřeními.[26] Polabská soustava fungovala hlavně jako zásobárna pražského dvora, ale Rudolf II. ji často využíval k pobytům mimo Prahu.

Posledním panstvím, které bylo k polabské soustavě připojeno, jsou Pardubice. Smlouva o jejich koupi mezi císařem a Pernštejny byla podepsána 21. března 1560.[27] Prodej sídelního města znamenal pro Pernštejny opravdovou pohromu a průběh transakce byl značně dramatický. Zadluženost Jaroslava z Pernštejna do-

[24] Josef JIREČEK (ed.), *Paměti nejvyššího kancléře Království českého Viléma hraběte z Chlumu a z Košmberka, ... od l. 1608 do 1619 I (1608–1609, 1618–1619)*, Praha 1866.

[25] Karel TIEFTRUNK (ed.), *Pavla Skály ze Zhoře Historie česká od r. 1602 do r. 1623 I–V*, Praha 1865–1870.

[26] E. MAUR, *Český komorní velkostatek v 17. století*, s. 15–17.

[27] Liechtenstein Princely Collections, HAL, Familienarchiv, kart. 480 Karl I. von Liechtenstein. Ansprüche auf die Herrschaft Pardubitz (nefoliováno); Národní archiv (dále NA), Desky zemské větší (dále DZV), inv. č. 54, fol. F6-10.

sáhla extrémních hodnot a prodej Pardubic pro něj znamenal jedinou možnost, jak se vyhnout trestům za nesplácení dluhů. Jednání s císařem Ferdinandem I., který chtěl panství získat pro svého syna, budoucího císaře Maxmiliána II., započala v roce 1558, ale protáhla se kvůli licitacím o konečnou cenu a především kvůli Jaroslavově cestě do Itálie. Nakonec byla na celé panství uvalena věřitelská správa a Jaroslavovi nezbylo než smlouvu podepsat.[28] Po svém návratu z Itálie marně prosil císaře o zvýšení prodejní částky. Konečná cena za tehdy největší panství v Čechách byla 400 000 kop grošů míšeňských.[29] Tato suma se však rozplynula mezi Pernštejnovými věřiteli a jemu ještě zbyly dluhy ve výši více než 50 000 kop grošů míšeňských.[30] Pardubické poddané propustil ze svých služeb počátkem května 1560, z jeho listu je znát silné psychické vyčerpání.[31] Ještě téhož měsíce žádal Maxmiliána II. o doplatky za vybavení zámku, jenže 27. července náhle zemřel, aniž by se dočkal odpovědi.

Změna vlastníka byla pro Pardubice zásadní. Z rezidenčního města významného rodu se stalo pouze hospodářské centrum velkostatku. Pardubice byly od Prahy ze všech komorních velkostatků nejdále, proto byla jejich zábavní a rekreační funkce výrazně umenšena. Přesto do určité míry zůstaly střediskem společenského a kulturního života a reprezentační prostory pardubického zámku byly nadále využívány k různým aktivitám. Šedesátá a sedmdesátá léta 16. století probíhala ve znamení renovace velkostatku, zanedbaného po vládě Jaroslava z Pernštejna. Především byla zapotřebí rozsáhlá rekonstrukce rybničního systému.[32] Nutné výdaje na rybníkářství však znamenaly omezování produkce kvůli snaze co nejvíce ušetřit. Komora preferovala pivovarnictví a tradiční dvorové hospodářství. V roce 1568 předal Maxmilián II. pardubické výnosy na úhradu půjčky Fuggerům. Fungování velkostatku tak bylo od té doby pod dvojím dohledem.[33] V sedmdesátých letech došlo k přestavbě zámku podle severoitalských vzorů, která mu dodala renesanční ráz, jejž si uchoval dodnes. Tyto změny byly dílem architekta Ulrica Aostalliho.[34]

---

[28] F. ŠEBEK, *Dějiny Pardubic*, s. 136–137.

[29] NA, DZV, inv. č. 54, fol. F6-10. Z uvedeného zápisu je možno rekonstruovat celkovou rozlohu panství, která se až na jedinou výjimku po následující desetiletí nezměnila. Jako součást panství je zde uveden zámek a město Pardubice s předhradím, předměstími a poplužními dvory, hrad Kunětická hora, městečka Holice, Dašice, Sezemice, Přelouč, (Lázně) Bohdaneč a Týnec (nad Labem), celkem 120 vesnic a značné množství příslušenství. Zmíněnou výjimku tvoří ves Slepotice, která byla k panství připojena až v roce 1570. Pardubické panství se tak rozpínalo podél Labe a Loučné od Kolína na západě až téměř k Vysokému Mýtu na východě.

[30] August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království českého I. Chrudimsko*, Praha 1882, s. 38.

[31] Státní okresní archiv Pardubice, Archiv města Pardubic, listina č. 695.

[32] F. ŠEBEK, *Dějiny Pardubic*, s. 139–140.

[33] T. ŠIMEK, *Správa*, s. 140.

[34] Eva ŠAMÁNKOVÁ, *Architektura české renesance*, Praha 1961, s. 49.

Pardubické panství mělo mezi komorními velkostatky specifické postavení. To bylo dáno hlavně rozlohou panství. Pro českou komoru byla však mnohem důležitějším měřítkem výnosnost. Ze srovnání vyplývá, že z panství Pardubice pocházela průměrně polovina výnosů celé polabské soustavy. Přesto zde komora investovala pouze do aktivit slibujících okamžitý zisk nebo do nejnutnějších oprav fungujících podniků.[35] Nejúčinněji se zisky zvětšovaly rozšiřováním působnosti panského pivovaru v Dašicích. Měšťanské pivovary v Pardubicích, Bohdanči a Hradci Králové v rychlém sledu přicházely o práva dodávat pivo do vesnických hospod, na což získal monopol dašický pivovar. Hejtmani velkostatku byli bezpochyby vynalézaví v hledání nových způsobů prosazení dašického piva. Za celé předbělohorské období se na pardubickém velkostatku vystřídalo sedm hejtmanů, přičemž řada z nich čelila obviněním z defraudací.[36] Kromě problematického přístupu úředníků k vedení účetnictví správu dále komplikoval nárůst byrokracie, způsobený složitým několikastupňovým systémem řízení velkostatku. Určitou představu o jeho správě podává Maxmiliánova hospodářská instrukce z roku 1563,[37] dále pokyny vrchního hejtmana komorních statků z roku 1581[38] a hejtmanská instrukce pro komorní panství, která vznikla roku 1603 a během 17. století byla několikrát aktualizována.[39]

Karel z Lichtenštejna

Lichtenštejn se o pardubické panství začal zajímat až ve druhé polovině prvního desetiletí 17. století. V té době už byl významnou osobou nejen v rámci Moravského markrabství, ale také v rámci celé habsburské monarchie. Cesta, která ho dovedla k této pozici, byla velmi strmá, nikoliv však jednoduchá. Karel z Lichtenštejna se narodil do starobylého, ale nepříliš významného rodu. Základy budoucího úspěchu položil jeho ekonomicky nadaný otec Hartmann II.[40] Seniorem rodu Lichtenštejnů se stal Karel po smrti svého strýce Jana Septimia v roce 1595. Bylo mu tehdy

[35] E. MAUR, *Český komorní velkostatek v 17. století,* s. 51.

[36] Velmi podrobný popis pardubických úředníků, jejich povinností a prohřešků podává T. ŠIMEK, *Správa*. Obecněji k problematice defraudací Zuzana VLASÁKOVÁ, *Defraudace jako neuralgický bod raně novověké vrchnostenské politiky (nejenom) na příkladu polabských komorních panství v 16. a první polovině 17. století*, in: Marie Jílková – Marie Macková – Eliška Valová (edd.), Jak se u nás podvádělo. Za monarchie i za republiky, Pardubice 2019, s. 37–59.

[37] Josef KALOUSEK (ed.), *Řády selské a instrukce hospodářské 1350–1626*, Archiv český 22, Praha 1905, s. 199–213.

[38] NA, Stará manipulace (dále SM), sign. P 70/5/1.

[39] J. KALOUSEK (ed.), *Řády selské*, s. 358–481.

[40] Podrobněji M. VAŘEKA, *Hospodářské aktivity*, s. 189–200.

27 let.[41] Od počátku devadesátých let se Karel z Lichtenštejna pohyboval na dvoře arcivévody Matyáše ve Vídni. Aktivně se také účastnil života moravské stavovské obce. Již v roce 1589 byl zvolen nejvyšším zemským sudím Moravského markrabství a roku 1593 byl jmenován hejtmanem hradišťského kraje.[42]

Lichtenštejnovo postavení se zásadně změnilo sňatkem s Annou Marií Šemberovou z Boskovic, dcerou Jana Šembery Černohorského z Boskovic.[43] Svatba s dědičkou poloviny rozsáhlých boskovických majetků Karlovi poskytla vhodné hmotné zázemí a prestiž. Jen o málo později se konala svatba Anniny sestry Kateřiny s Karlovým bratrem Maxmiliánem. Po smrti svého tchána Jana Šembery v roce 1597 tedy Karel z Lichtenštejna získal panství Úsov s městem Litovel, panství Černá Hora a dům v Olomouci. Maxmilián obdržel panství Bučovice a Pozořice a dům v Brně. Odhadní cena každého dílu se pohybovala okolo 225 tisíc zlatých. Navíc Lichtenštejnové získali významný symbolický kapitál dědiců pánů z Boskovic.[44]

V roce 1599 Karel z Lichtenštejna konvertoval ke katolictví a jeho bratři Maxmilián a Gundakar ho následovali v roce 1600, resp. 1602.[45] Vzápětí začala Lichtenštejnova hvězda stoupat vzhůru. Již v roce 1600 byl jmenován nejvyšším hofmistrem císařského dvora v Praze a císařským tajným radou. V roce 1604 také získal funkci moravského zemského hejtmana.[46] Po celou dobu Lichtenštejn poskytoval císařské komoře ohromné půjčky, které mu pomáhaly v kariéře a k získávání dalšího majetku. V roce 1602 byla do zemských desk vložena koupě panství Plumlov s městem Prostějov od krachujících Pernštejnů za 222 500 zlatých.[47] Právě držba dříve pernštejnského plumlovského panství patrně byla jedním z důvodů Lichtenštejnova zájmu o Pardubice. Vlastnictví tradičního pernštejnského statku na Moravě mohlo Lichtenštejnovi pomoci navázat na pernštejnský odkaz a symbolicky pokračovat v jejich úspěšné vládě. Dynamicky se zlepšující postavení a majetky Lichtenštejnů bylo nutno zajistit, a proto roku 1606 uzavřel Karel se svými bratry

---

41) Pavel BALCÁREK, *Ve víru třicetileté války. Politikové, kondotiéři, rebelové a mučedníci v zemích Koruny české*, České Budějovice 2011, s. 12–13.

42) Ch. M. MERKI – J. LÖFFLER, *Lichtenštejnové*, s. 68.

43) Kateřina DUFKOVÁ, *Jan Šembera z Boskovic. Moravský Petr Vok,* Praha 2014, s. 164–165. Přesné datum svatby není známo, v úvahu připadají léta 1593 až 1595.

44) M. VAŘEKA, *Kníže Karel I.*, s. 95–98; K. DUFKOVÁ, *Jan Šembera z Boskovic*, s. 169–172.

45) Arthur STÖGMANN, *Kontinuity a diskontinuity v religiozitě a náboženské politice knížat z Lichtenštejna v 16. a 17. století*, Časopis Matice moravské, Supplementum 4, 2013, s. 59–75, zde s. 64–65.

46) Antonín BOČEK, *Přehled knížat a markrabat i jiných nejvyšších důstojníků zemských v markrabství moravském*, Brno 1850, s. 14; P. GEIGER a kol., *Česko-lichtenštejnské vztahy*, s. 34–35.

47) František MATĚJEK (ed.), *Moravské zemské desky III. Kraj olomoucký*, Praha 1953, s. 368–369; podrobnosti o transakci viz Ludmila GRŮZOVÁ, *Prostějov. Dějiny města I*, Prostějov 2000, s. 130; M. VAŘEKA, *Kníže Karel I.*, s. 142–150.

Maxmiliánem a Gundakarem novou rodovou smlouvu, ve které se prosadil primogeniturní dědický princip a nedělitelnost rodového majetku.[48)]

Habsburský bratrský spor

Právě v době, kdy se bratři Lichtenštejnové dohodli na rodovém uspořádání, se naplno rozhořel konflikt mezi bratry z vládnoucího rodu Habsburků. V roce 1606 Matyáš dosáhl významného posunu v cestě za tituly svého bratra Rudolfa II. Vídeňskou dohodou z 25. dubna 1606 se stal hlavou habsburského domu a Rudolf II. tuto situaci už nedokázal zvrátit.[49)] Jeho dvůr se potýkal s řadou problémů, přičemž se neustále měnilo obsazení nejvyšších postů v závislosti na momentální převaze některého z dvorských mocenských uskupení. Významné funkce získávaly často nepříliš schopné osobnosti, příkladem mohou být komorníci Jeroným Makovský z Makové a Filip Lang z Langenfelsu.[50)] Tyto neustálé proměny se staly osudnými i Karlovi z Lichtenštejna. Ten se ještě počátkem roku 1607 těšil důvěře císaře, ovšem již 23. června byl nucen podat demisi a opustit úřad nejvyššího hofmistra.[51)]

V první fázi bratrské rozepře měl navrch Matyáš, podporovaný zkušenými politiky, zatímco Rudolfův dvůr byl neschopný akce. V Matyášově táboře končila řada nespokojenců a vyhnanců od rudolfínského dvora.[52)] Situace se ke konci roku 1606 vyhrotila natolik, že byla v ohrožení platnost Matyášem dříve uzavřených mírových smluv s bočkajovci a Turky. Rudolf II. se snažil zbavit Matyáše místodržitelství v Uhrách a jako své nástupce prosazoval arcivévody Leopolda a Karla. Po Matyášově návštěvě v květnu 1607 dal z Prahy vyhnat Melchiora Klesla a současně mu zakázal vstup do Vídně, čímž Matyáše zbavil nejdůležitějšího poradce. Matyáš poté začal otevřeně brojit proti Rudolfově vládě.[53)]

V únoru 1608 získal na uherském zemském sněmu podporu uherských stavů. Důležitý byl postoj Moravy. Karel starší ze Žerotína, jenž byl vůdcem moravských protestantů, měl s Rudolfem II. osobní spory, takže jeho podporu získal Matyáš poměrně snadno. Druhou důležitou postavou byl Karel z Lichtenštejna, který se Matyáše také rozhodl podpořit. Císaři věrný zemský hejtman Ladislav Berka

---

[48)] Liechtenstein Princely Collections, HAL, Familienarchiv, kart. 5, Familienvertrag 1606 September 29., Feldsberg.

[49)] J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 390.

[50)] R. J. W. EVANS, *Rudolf II. a jeho svět*, s. 98.

[51)] P. GEIGER a kol., *Česko-lichtenštejnské vztahy,* s. 35.

[52)] Stefan EHRENPREIS, *Die Ratgeber Kaiser Rudolfs II. in der Zeit des Bruderzwists*, in: V. Bůžek (ed.), Ein Bruderzwist, s. 91–101, zde s. 100.

[53)] J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 400–401.

z Dubé a kardinál František z Ditrichštejna nedokázali zvrátit jejich vliv na stavy a nakonec se Morava na zemském sněmu 19. dubna 1608 v Ivančicích připojila k Matyášovi.[54] Lichtenštejn navíc významně finančně přispěl ke vzniku Matyášova vojska a jeho bratr Gundakar se stal jedním z jeho velitelů. Následné Matyášovo tažení podrobně popsal Pavel Skála ze Zhoře.[55] Krátce po získání podpory moravských stavů přijel Matyáš do Znojma a vydal zde manifest, ve kterém vysvětloval důvody svého tažení a v němž vyzval české stavy, aby se sešly na zemském sněmu v Čáslavi. Když přitáhl do Čáslavi, zjistil, že většina českých stavů jeho výzvu ignorovala. Kompromisní návrhy Rudolfa II. Matyáš nepřijal a namísto toho pokračoval v tažení na Prahu. Rudolf II. svolal nový zemský sněm, který mu měl pomoci získat podporu českých stavů. Jejich pomoc si nakonec získal slibem potvrzení české konfese a Matyášovy výzvy byly odmítnuty. Závěr komplikovaných jednání mezi Matyášem a Rudolfem II. se odehrál na zámku v Libni a jeho konečným výsledkem byla libeňská mírová smlouva, uzavřená 25. června 1608, která Matyášovi přiznala uherskou korunu, Moravu a rakouské země a nástupnictví po Rudolfovi II., kterému zůstaly Čechy, Slezsko a obě Lužice.[56]

Význam Karla z Lichtenštejna v rámci bratrského sporu potvrzuje skutečnost, že listina, kterou mu Matyáš věnoval panství Pardubice, byla napsána již 24. února, tedy v době, kdy Matyáš teprve sbíral své síly.[57] V jejím textu je jasný odkaz na Lichtenštejnovu pomoc při verbování armády a dosavadní politickou podporu.[58] Matyáš v té době ještě počítal s tím, že převezme veškeré Rudolfovy země, ale přesto je třeba zdůraznit, že nerozdával ze svého majetku. Čechy mu v žádném případě nepatřily ani tehdy, ani několik let poté. Komorní panství zůstala k užívání Rudolfovi i po ztrátě českého trůnu a Matyáš je tak získal až po jeho smrti. Daleko důležitějším ziskem tedy pro Karla z Lichtenštejna nakonec bylo povýšení do kní-

---

[54] K průběhu vyjednávání Matyáše s moravskými stavy podrobně Tomáš KNOZ, *Mähren im Jahre 1608 zwischen Rudolf und Matthias*, in: V. Bůžek (ed.), Ein Bruderzwist im Hause Habsburg (1608–1611), s. 331–362.

[55] K. TIEFTRUNK (ed.), *Pavla Skály ze Zhoře Historie česká I*, s. 86–115.

[56] Přesné znění libeňské mírové smlouvy uvádí ve svých pamětech Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka. J. JIREČEK (ed.), *Paměti nejvyššího kancléře*, s. 170–184.

[57] Liechtenstein Princely Collections, HAL, Familienarchiv, kart. 480 Karl I. von Liechtenstein. Ansprüche auf die Herrschaft Pardubitz (nefoliováno).

[58] *„Poněvadž pak jmenovaný z Lichtenštejna zvláštní nebezpečenství, práci a náklady nevyhnutelně vystáti měli, z té příčiny jsme k většímu dokázání našeho milostivého vděčného úmyslu jemu a jeho dědicům tímto listem naším a našich bratří a strýců jménem vše z předešle dotčeného majícího plnomocenství připověděli a přiřkli panství pardubské se vším tím což k němu přísluší, dědičně darovati a podle obyčeje království českého je dskami zemskými a jakž toho potřeba vyhledávati bude což nejlépe býti může k jeho a dědicům jeho spokojení ujistiti."* Liechtenstein Princely Collections, HAL, Familienarchiv, kart. 480 Karl I. von Liechtenstein. Ansprüche auf die Herrschaft Pardubitz (nefoliováno).

žecího stavu, k němuž ovšem došlo až 20. prosince 1608. Tím se stal prvním novým knížetem v českých zemích.[59] Tento titul nebyl fixován na konkrétní území a udělování nových knížecích titulů se stalo specifickým fenoménem 17. století.

Záhy po uklidnění situace po libeňském míru započala rivalita mezi Lichtenštejnem a vídeňským biskupem Kleslem, který měl na Matyášově dvoře velký vliv. Právě kvůli těmto sporům musel roku 1609 Karel z Lichtenštejna dvůr opustit a na krátko se stáhnout z politické scény.[60] Nějakou dobu tedy pobýval na svých statcích. Po návratu ke dvoru se snažil o smíření Matyáše s Rudolfem II. Dokonce v roce 1610 zastupoval Matyáše na jednáních v Praze při setkání Rudolfa a jeho bratrů. Krátce po Rudolfově smrti se z Karla z Lichtenštejna stal vyslanec. Měl za úkol připravit volbu nového císaře a jeho korunovaci ve Frankfurtu nad Mohanem.[61] Matyáš byl císařem Svaté říše římské zvolen 13. června 1612.

Jednání o Pardubicích

Komplikace v nárocích na Pardubice, které Karlovi z Lichtenštejna přinesla dohoda mezi Matyášem a Rudolfem II., však nebyly jediné. Císař totiž 11. října 1605 Pardubice i s příslušenstvím zastavil Janovi Novohradskému z Kolovrat za 300 000 kop míšeňských.[62] S vědomím, že Jaroslav z Pernštejna panství prodával před téměř 50 lety o sto tisíc dráž, je to částka překvapivě nízká. Má ovšem své logické zdůvodnění v císařově akutním nedostatku financí. Naopak částka 100 000 tolarů, kterou požadoval Matyáš po Karlovi z Lichtenštejna, se jeví jako opodstatněná, protože Lichtenštejn už předtím Matyášovi půjčil obrovskou sumu a zmíněných sto tisíc byla částka do jisté míry symbolická.[63] Jan Novohradský z Kolovrat také zřejmě dobře věděl, jaké v Pardubicích panují poměry, protože jeho otec Jáchym, bývalý komoří, člen tajné rady a karlštejnský purkrabí, v roce 1594 prováděl v Pardubicích vizitaci.[64] Detailně zmapoval finanční operace velkostatku a vytvořil přehled o výnosech panství a finanční toky se od té doby pravděpodobně příliš nezměnily.

---

[59] Ch. M. MERKI – J. LÖFFLER, *Lichtenštejnové*, s. 73.

[60] P. GEIGER a kol., *Česko-lichtenštejnské vztahy*, s. 35–36.

[61] P. BALCÁREK, *Ve víru třicetileté války,* s. 22–23.

[62] Liechtenstein Princely Collections, HAL, Familienarchiv, kart. 480, Karl I. von Liechtenstein. Ansprüche auf die Herrschaft Pardubitz (nefoliováno); tato listina obsahuje informace o rozlehlosti panství, která zůstala od roku 1560 téměř neměnná, spolu se Slepoticemi přibyly pouze ojedinělé lokality, např. (Staré) Čívice, Mikulovice; k porovnání NA, DZV, inv. č. 54, fol. F6-10.

[63] Liechtenstein Princely Collections, HAL, Familienarchiv, kart. 480, Karl I. von Liechtenstein. Ansprüche auf die Herrschaft Pardubitz (nefoliováno).

[64] NA, SM, sign. M 28/83.

Po roce 1608 jednání na nějaký čas ustala. Karel z Lichtenštejna sice zřejmě stále intervenoval za své nároky, ale Matyáš mu v dané situaci nemohl vyhovět. Navíc mezi nimi zůstávala nevole biskupa Klesla. Vpád pasovských a následné sesazení Rudolfa II. tuto situaci vyřešilo. Matyáš nastoupil na český trůn a jednání znovu začala. Skutečnost, že komorní panství včetně Pardubic zůstala Rudolfovi, není v pramenech vůbec reflektována a po smrti Rudolfa 20. ledna 1612 zmizela i tato překážka.

Karel z Lichtenštejna určitě vnímal složitost celého případu, navíc byl zaneprázdněn mnoha jinými aktivitami, proto ho v této kauze zastupoval známý právník Martin Fruwein. Lichtenštejn využíval Fruweinových služeb již dříve, v roce 1608 s ním například řešil své půjčky císaři.[65] Bohužel není přesně známo, kdy se Fruwein začal v tomto případu angažovat. Nejpozději v roce 1612 však již byla celá záležitost v jeho rukou.[66] Případ mohl v té době vytvořit nepříjemné pnutí mezi Lichtenštejnem a Matyášem, který nejprve odstranil Lichtenštejnova právníka. Martinu Fruweinovi totiž 16. října 1612 nabídl, aby přešel do jeho služeb a obhajoval jeho zájmy na jiných případech.[67] Zmíněná kauza samozřejmě určitě nebyla jediným a nejdůležitějším důvodem, proč Matyáš stál o Fruweinovy služby, ale vzhledem k načasování nabídky v tom určitou roli hrát mohla. Fruwein nějakou dobu tuto nabídku zvažoval, ale ve zprávě ze 17. prosince 1612 již Lichtenštejnovi píše, že ji po určitém zdráhání přijal.[68] Přesto však Lichtenštejna ujišťuje, že v záležitostech okolo Pardubic ho bude nadále zastupovat. Na konci dopisu dokonce naznačuje i soudní řešení sporu.[69] Přes tento náznak je zřejmé, že ani jedna strana neměla na soudu zájem. V reakci na to si Lichtenštejn zřejmě přál osobní vysvětlení situace a povolal Fruweina krátce po Novém roce k sobě na svá moravská panství. Fruwein tuto cestu na Moravu nevykonal, přičemž poukazoval na své povinnosti v Praze a na prodělanou nemoc. Již v dopise z 10. ledna 1613 však Lichten-

---

65) M. VAŘEKA, *Kníže Karel I.*, s. 176.

66) Liechtenstein Princely Collections, HAL, Familienarchiv, kart. 480, Karl I. von Liechtenstein. Ansprüche auf die Herrschaft Pardubitz (nefoliováno).

67) Tamtéž.

68) *„Jeho mi[lost] císařská, pán náš nejmilostivější, ráčil jest nejprve dekretem svým císařským z rady tajné [Jeho Milosti] na komoru českou vyšlým, jehož Actum Ultima July léta 1612 se nakonec milostivě resoluirovati, že mne z příčin v témž dekretu doložených za svého věrného služebníka přijímati a ku panu prokurátorovi svému přidávati ráčí."* Tamtéž.

69) *„Jest v tom vůbec vědomé, že od mnoha let zůstávám služebníkem a jorgeltníkem [Jeho Milosti knížete] pana a vladaře domu lichtenštejnského, kterýž toho při [Jeho Milosti Císaři] vyhledávati ráčí, aby [Jeho Milosti knížeti] panství pardubské podle zapsání [Jeho Milosti Císaře] na to učiněného postoupeno bylo a ač ta celá naděje jest, že ta věc mezi [Jeho Milostí Císařem] a [Jeho Milostí knížetem] pěkně bez soudného zaneprázdnění spokojena bude. Však pokudžby mimo naději na pořadu práva přišlo, srozumívám že by [Jeho Milost kníže] neráčil chtíti od osoby mé opustiti."* Tamtéž.

štejnovi oznámil, že oficiálně vstoupil do císařských služeb a že se navzdory svým předchozím ujištěním případem nadále nebude moci zabývat.[70] Z dopisu vyplývá, že o Pardubicích podával Lichtenštejnovi průběžné informace bohužel jen ústně, pomocí poslů. Dále se věnuje už jen císařským žádostem o doplatky dluhů po Pernštejnech, souvisejících ještě s koupí Plumlova. V posledním dopise z 18. března se již o Pardubicích nenachází žádná zmínka.[71] Fruwein pouze vzkazuje, že předal peníze související s Pernštejny a žádá o odměnu za své služby. Tím definitivně skončil jeho podíl ve sporu o Pardubice. Těchto několik dopisů ukazuje, jakým způsobem se mohly střetnout zájmy šlechtice se zájmy jeho úředníků. Ztráta kauzy znalého právníka jednání na čas pozastavila a značně zbrzdila vyrovnání mezi Lichtenštejnem a císařem. Případ také odhaluje rozepři mezi Matyášem a příslušníkem okruhu jeho věrných podporovatelů, což narušuje představu oboustranně výhodného a bezproblémového vzájemného vztahu.

Martin Fruwein z Podolí

Martin Fruwein v rozebíraném sporu hrál zřejmě velmi důležitou roli, proto je nutné se mu věnovat trochu podrobněji. V době, kdy se objevil v záležitostech Karla z Lichtenštejna, byl Fruwein již etablovaným právníkem a jedním z prominentních pražských měšťanů. Začátky Fruweinovy kariéry však musely být velmi těžké. Není známo, kdy se narodil, pocházel však pravděpodobně ze Slezska, konkrétně z dnešních Kowar.[72] Zřejmě nebyl nikdy formálně vzdělán, protože jeho špatné latině se posmívali už jeho vrstevníci. Přesto byl člověkem velmi inteligentním a pohotovým, díky čemuž se stal právníkem. Absence univerzitního vzdělání nebyla v té době pro právnickou kariéru překážkou.[73] Do Prahy přišel v roce 1595 a měšťanem Starého Města pražského se stal až po dvou letech. Poté se do Prahy přistěhoval také Martinův bratr Benjamin, který nejdříve bydlel na Novém Městě pražském, ale později se přestěhoval za bratrem do Starého Města.[74]

Právnická kariéra Martina Fruweina je spojena s jeho službami pro Petra Voka z Rožmberka. Pro něj pracoval nejpozději od roku 1603.[75] Zde se seznámil se členy jednoty bratrské, k níž sám již dříve konvertoval. Mezi společenskou špičku však

[70] Tamtéž.
[71] Tamtéž.
[72] Josef JANÁČEK (ed.), *Pavel Skála ze Zhoře: Historie česká. Od defenestrace k Bílé hoře*, Praha 1984, s. 378.
[73] Karolina ADAMOVÁ – Antonín LOJEK, *Právníci doby rudolfínské*, Praha 2013, s. 49.
[74] M. KOLDINSKÁ, *Martin Fruwein*, s. 295.
[75] Jaroslav PÁNEK (ed.), *Václav Březan: Životy posledních Rožmberků I–II*, Praha 1985, zde II, s. 568.

Fruweina vynesly až události roku 1609. Po uzavření libeňského míru očekávali evangeličtí stavové slíbenou odměnu za svoji věrnost Rudolfovi II. Situace nakonec eskalovala natolik, že byla vytvořena direktorská vláda v čele s Petrem Vokem z Rožmberka a začalo se shromažďovat vojsko. V jednáních, která nakonec vyústila ve vznik Rudolfova majestátu, se svými schopnostmi prosadil Fruwein, a na jeho konečnou podobu měl značný vliv.[76] Následně byl jmenován do direktoria jako zástupce měšťanského stavu.[77] Také se stal defenzorem a členem druhé direktorské vlády, která byla ustanovena během vpádu pasovských, a podílel se i na procesech s osobami zapletenými do tohoto útoku.[78]

Fruwein byl od té doby jedním z prominentních právníků. Vlastnil několik domů v Praze a vinice v okolí Prahy a na Litoměřicku. V době, kdy pracoval s Karlem z Lichtenštejna, byl již na vrcholu své právnické kariéry, zatímco v roli politika stál teprve na začátku. Během vlády Matyáše a nástupu Ferdinanda II. se vypracoval mezi přední zástupce evangelíků. Nakonec byl spolu se svým bratrem, syny a synovcem povýšen Fridrichem Falckým do rytířského stavu.[79]

Po bitvě na Bílé hoře byl jeho dům vyrabován císařskými vojáky a Fruwein byl mučen a následně uvězněn. Těžce poraněný pak absolvoval několik výslechů, svou roli v povstání přiznával a nesnažil se nijak vymluvit.[80] Krátce před posledním výslechem spáchal 7. června 1621 sebevraždu skokem z Bílé věže do Jeleního příkopu. Jeho tělo bylo posmrtně popraveno, rozčtvrceno a jednotlivé části vystaveny u pražských bran, hlava pak na dnešním Václavském náměstí.[81]

Z výše popsaného životního osudu Martina Fruweina vyplývá fakt, který přidává Fruweinově konci na tragičnosti. Karel z Lichtenštejna s Fruweinem dlouhodobě spolupracoval. V dopisech se kromě pracovních záležitostí a zpráv z pražských soudů objevují i osobní zmínky, i když spíše formálního rázu, například přání dobrého nového roku.[82] O necelých deset let později musel tedy Lichtenštejn jako předseda soudního tribunálu podepsat tvrdý rozsudek nad svým někdejším spolupracovníkem. V dobovém právním a politickém kontextu však šlo o jediný možný postup.

---

[76] M. KOLDINSKÁ, *Martin Fruwein,* s. 297–298.

[77] K. TIEFTRUNK (ed.), *Pavla Skály ze Zhoře Historie česká I*, s. 229.

[78] L. KOBROVÁ, *Martin Fruwein*, s. 7.

[79] M. KOLDINSKÁ, *Martin Fruwein*, s. 303–306.

[80] J. PETRÁŇ, *Staroměstská exekuce*, s. 95–101.

[81] Podrobně o Fruweinově konci podává zprávu Pavel Skála ze Zhoře. K. TIEFTRUNK (ed.), *Pavla Skály ze Zhoře Historie česká V*, s. 82–83.

[82] *„ [...] a od pána Boha všemohoucího [Vaší knížecí Milosti] v tomto novém nastalém roce i na jiná mnohá potomní léta téhož zdraví, šťastného panování a všeho nejlepšího dobrého vinšujíc věrně žádám.“* Liechtenstein Princely Collections, HAL, Familienarchiv, kart. 480, Karl I. von Liechtenstein. Ansprüche auf die Herrschaft Pardubitz (nefoliováno).

Výsledek jednání a předání Opavska

Závěr jednání mezi Matyášem a Karlem z Lichtenštejna byl dynamičtější než dosavadní průběh sporu. Obě strany se navzájem potřebovaly ve vnitrostátní politice, obě neměly zájem na soudním procesu, ale zároveň ani jedna nechtěla ustoupit. Lichtenštejn měl na Pardubice písemně stvrzený nárok, jenže Matyáš si zcela jistě byl vědom hospodářského významu pardubického velkostatku. Prodej největšího z polabských komorních panství by zajisté otřásl integritou a funkčností celé soustavy, mohl být nebezpečným precedentem a počátkem jejího rozpadu. Nakonec došlo k vzájemné dohodě, že místo Pardubic dostane Lichtenštejn nějaké jiné panství, srovnatelně výnosné, ale méně důležité pro císaře. Přímo nabízejícím se řešením bylo některé ze slezských knížectví, která byla dostatečně hospodářsky rozvinutá, ale ležela na periferii zemí Koruny české a jejich správa způsobovala císaři obtíže. Karel z Lichtenštejna by se navíc stal knížetem nejen jako hlava lichtenštejnského rodu, nýbrž i jako vládce starého knížectví. Volba nakonec padla na Opavské knížectví. Pro Lichtenštejna byla výhodná jeho poloha blízko dosavadním lichtenštejnským statkům. Pro Opavsko navíc hovořila řada shodných rysů s Pardubicemi. Lichtenštejn pokračoval v tradiční rodové majetkové politice překračující zemské hranice. Podobně jako byla stará lichtenštejnská panství rozkročena mezi Moravou a Rakousy, nabízelo také Opavsko překročení hranice mezi Moravou a Slezskem. Symbolický kapitál, který poskytovalo tradiční knížectví, zdaleka převyšoval pernštejnskou tradici v Pardubicích. Císařská správa se zde navíc potýkala s narůstající animozitou mezi měšťany a šlechtou, která ochromovala fungování knížectví.[83)]

Dne 28. prosince 1613 byla v Linci uzavřena smlouva o předání Opavska.[84)] Jen o několik dní později, 4. ledna 1614, byla podepsána smlouva, podle které byl Karel z Lichtenštejna jmenován knížetem opavským a hejtmanem v Opavě. Na oplátku se musel zříct svých nároků na Pardubice a zaplatit částku 125 000 tolarů. Lichtenštejn s oběma podmínkami souhlasil a rychle je splnil, takže konečné dohodě po šesti letech nic nebránilo. Proti nastolenému řešení však vystoupily slezské i moravské stavy. V té době byla opavská šlechta převážně protestantská a nástup katolického knížete pro ni nemohl znamenat nic dobrého. Hlavním důvodem sváru byly ovšem staré spory mezi měšťany a šlechtou o příslušnost Opavska ke Slezsku, resp. Moravě.[85)] Takže sotva skončila jednání s Matyášem, musel se Lichtenštejn vypořádat ještě se stavy.[86)]

[83)] K. MÜLLER – R. ŽÁČEK – M. ČAPSKÝ, *Opava*, s. 165.

[84)] Ch. D'ELVERT, *Die Verfassung,* s. 106.

[85)] M. VAŘEKA, *Mocenské aktivity*, s. 183–184.

[86)] Prameny ke sporu Karla z Lichtenštejna s opavskými stavy jsou zpracovány v edici Petr KOZÁK (ed.), *Červená kniha Opavského knížectví, edice registra komunikace opavských stavů z let*

Do Opavy dorazil Lichtenštejn 14. května 1614 a byl měšťany náležitě přijat.[87] Slezští velmožové proti jeho jednání poslali 6. července oficiální stížnost císaři, kterou podpořil i kardinál František z Ditrichštejna a Karel starší ze Žerotína. Matyáš se snažil řešení tohoto sporu co nejvíce oddalovat, protože poutal pozornost stavovské opozice, a ta se nesoustředila na důležitější záležitosti. Proto odkázal stavy na generální sněm zemí Koruny české. Jenže tento sněm, který se konal následujícího roku, byl tak zahlcen spory o náboženské svobody, že na Opavsko vůbec nedošlo. Lichtenštejn se už od svého příjezdu do Opavy choval jako suverénní kníže a řešil záležitosti města i knížectví.[88] Ke knížecímu titulu tak získal vhodný majetek a zázemí a jeho nároky na Pardubice byly uzavřeny. Opavsko již zůstalo v rukách Lichtenštejnů a titul opavského knížete je součástí titulatury lichtenštejnských knížat dodnes.

Snaha o získání Pardubic zůstala jedním z mála neúspěšných projektů Karla z Lichtenštejna, ale jeho úsilí o získání panství v Čechách zcela neskončilo. Za úplně jiné situace, avšak z velmi podobných důvodů, se k této myšlence vrátil hned po svém jmenování českým místodržitelem po porážce stavovského povstání. Opět potřeboval majetek v Čechách, který by mu umožnil stát se součástí české stavovské obce. Také hledal vhodné ekonomické zázemí, protože v následujících letech trvale pobýval v Praze a vystavěl zde výstavný palác. Snaha navázat na pernštejnské tradice již ustoupila do pozadí. V červenci 1622 úspěšně zakoupil jiné z kdysi pernštejnských východočeských panství, a to Lanšperk s městem Lanškroun.[89] Toto panství však leželo u hranic s Moravou a od Prahy bylo příliš vzdálené. Proto krátce poté následovala akvizice rozsáhlého komplexu panství ve středních Čechách.[90] Postupem času tedy Lichtenštejn prostřednictvím jiných panství získal všechny potenciální výhody, které mu Pardubice nabízely.

1614–1618 ve věci jejich sporu s Karlem z Lichtenštejna, Opava 2015.

87) Radek FUKALA, *Protilichtenštejnská opozice na Opavsku v letech 1613–1617*, Časopis Matice moravské 120, 2001, s. 67–90, zde s. 77.

88) K. MÜLLER – R. ŽÁČEK – M. ČAPSKÝ, *Opava,* s. 165–166.

89) NA, DZV, inv. č. 193, fol. K21, opis smlouvy také NA, SM, sign. L40/30.

90) NA, DZV, inv. č. 194, fol. B16.

Petr K l e s a l

KARL OF LIECHTENSTEIN'S ENTITLEMENT TO PARDUBICE ESTATE

SUMMARY

This study pertains to a fairly narrowly delimited case which illustrates several more general phenomena. Its part about Pardubice deals with important questions such as: functioning of Pardubice as a chamber estate; its incorporation into the Polabian system of chamber estates; its economic development, as well as a property continuity between the Pernstejns and Liechtensteins, which was as significant in the Liechtenstein strategy as the more strongly manifested continuities in the strategies of the Kuenringers or the Lords of Boskovice. The discussed strategies of the Liechtensteins were enacted in the context of important historical events, such as the Moravian Uprising of the Estates in 1608 or the brotherly dispute in the Habsburg Family, which reflected the establishment of the Liechtenstein Family Treaty of 1606. A creation of new princely titles not tied to a particular territory, which is a specific phenomenon of the 17th century, played an important part as well.

A key role in the studied case was played by Martin Fruwein of Podolí, a prominent lawyer and later one of the key representatives of the Bohemian Uprising of the Estates. In the Pardubice case, Fruwein had several roles representing both Liechtenstein and the Bohemian Chamber. Research of his activities shows that even figures representing the incoming bureaucracy significantly intervened in the so-called great history in the studied period. Final stages of negotiations were mainly an attempt to find a mutually beneficial compromise that would avert an imminent danger of an unwanted lawsuit. This danger was averted in the end and a mutual settlement was reached pursuant to which Karl of Liechtenstein withdrew his entitlement to Pardubice and got the Duchy of Opava instead.

Translated by Daniela Reischlová